

ולא עוד אלא שאינו מתפלל מאהבה ולעבודת ה' — נראה הכוונה, כי מעלת התפילה בשלימותה היא כאשר כל המאורעות המתרחשים ובאים עליו, רעות כטובות, שוים הם בעיניו, ומברך ומודה על הרעה כשם שמברך על הטובה, והולך בתמימות עם בוראו, ומקבל באהבה את הכל, וכל תפילותיו ותחנוניו אינם אלא מפני שהבורא ציוה עליו להתפלל ולצפות ולייחל לו, ולא מצד עצמו. אשר על כן, לאחר שהתפלל שוה הוא בעיניו מה יארע עם תפילתו, אם יענה אם לאו, שהרי הולך בתמימות ובשלימות עם ה' (וכפרוש הבעש"ט על 'שויתי ה'...') — מדת ההשתוות. ויש לפרש בזה 'אם לא שויתי ודוממתי...' — כענין דום לה' והתחולל לו, ע"י שמקבל בלב שלם כל מה שיארע לו בשוה).

אכן, דרגה גבוהה היא זו לצדיקים ההולכים לפניו יתב', ולא מדת כל אדם. והו' 'עיון תפילה' שאין אדם ניצול ממנו כל יום — שלאחר שמתפלל מצפה ומעיין שתפילתו תתקבל, אות הוא שעדיין לגרמיה הוא דעביד, ואינה תפילה בטוהרה.

וזהו לשון זקני, רא"א כיטוב ז"ל (חסידים ואנשי מעשה ח"א — 'במעלות התמימות התמה' עמ' רמב): '... ועוד הוא אומר: 'תצפה לו' (רש"י על הפסוק 'תמים תהיה': 'התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחוק אחר עתידות...') — הכיצד? אלא שאם יהיה האדם עצמו צדיק וחסיד ולבו שמח על הטוב ועל הרע בשוה, שהכל מה' יתברך, ואינו מתאוה אלא למה שניתן לו ודי לו — עדיין אינו נקרא 'תמים' עד שיצפה לו! יצפה, אל מה? והלא אין האדם מצפה אלא לדבר שעדיין לא בא, ואם ה' לא ציוה למה יצפה אליו האדם? — אלא שכך הוא רצונו של מקום, ומי אתה שלא תבטל רצונו מפני רצונו; צפה לו שיתן לך חפץ לבך — וזה סוד התפילה...! וע"ע בספר מי השלוח ח"א פרשת צו; חכמה ומוסר ח"ב א).

דף קסה

'רוב בגזל' — יש מפרשים: רוב הנכשלים נכשלים בעוון גזל, [אבל אינם אלא מיעוט בני אדם]. ולא בגזל גמור אלא באבק גזל (הגהות ריעב"ץ — להלן קעא: וע' גם בפרוש רבנו גרשום. ואולם מלשון רשב"ם לכאורה לא משמע כן, אלא רוב בני אדם קאמר).

'באתרא דנהגי בפשוט ומקושר, ואמר ליה עביד לי פשוט ואזל עבד ליה מקושר...' — והוא הדין להפך, אמר לו 'מקושר' ועשה פשוט (רא"ש; ר' עובדיה מברטנורא. וע' שו"ת מהרי"ק כו). ואין הדבר מוסכם (רשב"ם כאן ורש"י בקדושין מט. פרשו שבאמרו 'פשוט' נתכוין שאינו צריך לטרוח ולעשותו מקושר. ולפי זה יש לומר שכשאמר 'מקושר' — בדוקא. ואכן כן כתב לדייק הריטב"א ז"ל).

'אמר אביי: רשב"ג ורבי שמעון... כולו סבירא להו...' — כן דרכו של אביי בהרבה מקומות, בהעמדת כמה חכמים בשיטה אחת. ראה במצוין בפירוט בקדושין מה:

'(ע"ב) אף הכא פסולא דאוריתא' — הרמ"ה והריטב"א פרשו כפשוטו [דלא כהתוס'], שכיון שעדי המקושר חותמין מאחוריו, אין כאן תורת שטר מדאוריתא אלא רק משום שכן הנהיגו חכמים לעשות במקושר, וכשתתום בשני עדים, הואיל ופסלוהו חכמים, שוב אין כאן עדות כלל. (וע' במובא בריש פרקין).

'דשלו מתם חברייא לר' ירמיה: עד אחד בכתב ועד אחד על פה, מהו שיצטרפו? אליבא דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה לא תיבעי לך, דאפילו שנים בכתב ושנים על פה לא מצטרפי, אלא כי תיבעי לך... — כבר עמדו הראשונים ז"ל על השייכות למחלוקת ת"ק ורבי יהושע בן קרחה, הלא הם נחלקו על צירוף עדויות שונות, שכל עד מעיד על מעשה אחר, כגון שתי הלואות, ואילו בנידוננו שייך שהעד שבכתב והעד שבעל-פה מעידים על אותו מעשה.

התוס' (בע"א, ד"ה אמר) כתבו שכל הגידון שבגמרא הוא רק באופן שהעד שבע"פ מעיד על מסירת השטר [אבל כשהעד שבע"פ מעיד על המעשה עצמו — אין שייך צירוף כלל, שהרי אין על השטר כי אם עד אחד ואינו שטר כלל. רק כשהעד שבע"פ מעיד על מסירת השטר, נחשב זאת כשני עדי מסירה, ולרבי אלעזר שאמר עדי מסירה כרתי כשר]. הלכך שייכת שאלה זו למחלוקת ת"ק ורבי"ק, מאחר ואין לפנינו עדות וזה על אותו מעשה, אלא על תוצאת הדין.

והרמב"ן כתב: סתמא דמלתא כשזה בשטר וזה בעל פה, אינם מעידים על אותו מעשה, שאילו כן, היה לו לומר לשניהם 'כתובו' כשם שאמר לאחד מהם.

עוד צדדו בתוס' לפרש, לפי שהשטר אינו מוכיח שראו את המעשה כאחד, כי החתום על השטר אינו בהכרח מעיד שראה את המעשה, שהרי כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו, ופעמים שנעשה השטר ללא ראית המלוה כלל — הלכך באנו למחלוקת התנאים בצירוף שתי עדויות.

והראב"ד (מובא בראשונים) גרס כאן 'תנא קמא דרבי נתן', שנחלקו בשנים המעידים בזה אחר זה על מעשה אחד.

'שנים שהעידו בבית דין זה וחזרו והעידו בב"ד זה, מהו שיבוא אחד מכל ב"ד ויצטרפו' — רבנו יונה פרש שמדובר לאחר שב"ד פסקו לקבל את העדות [אע"פ שלא פסקו חיוב על האדם]. אבל אם לא קבעו שהעדות מכוונת, הלא יש כאן חסרון של 'עד מפי עד', שהרי כל דיין פוסק עפ"י 'עדות' הדיין האחר שאומר שבאה עדות לפניו. משא"כ לאחר שפסקו בית דין על קבלת העדות.

וכן כתבו התוס' בכתובות (כ), שעדים המעידים ראינו עדות שנחקרה בב"ד, אין בזה משום 'עד מפי עד'. וכן העלה בקצות החשן ל סק"י. וע"ע שו"ת אבני נזר אה"ע רטו, יג; קהלות יעקב — סנהדרין יב; חדושים ובאורים — ב"ב כא, ג.

'... אליבא דת"ק דר' נתן, עדים הוא דלא מצרפינן אבל דייני מצרפינן' — הרי שאין לנו ללמוד דיינים מעדים. ויש להעיר שבשו"ת הרשב"א (ח"ו) מובא שגם בדיינים, כמו בעדים, נמצא אחד מהם קרוב או פסול — כולם בטלים. ומשמע מדבריו שלמדמים פסול דיינים מפסול העדים. [וע' בשו"ת הרא"ש (נח) שכתב לחלק ביניהם, לענין דין 'תחילתו בפסול'] (עפ"י קובץ שעורים).

'הכל הולך אחר התחתון' — שכיון שהדברים סותרים, יש לנו לתלות שעיין ובדק וכתב למטה כראוי, וחזר בו מדבריו הראשונים. [ואין הדבר תלוי בשאלת 'תפוס לשון ראשון / אחרון' — שאינו דומה לדיבור הסותר א"ע בבת אחת] (רשב"א; ר"ן; נמו"י; שו"ת רשב"ש תרו; סמ"ע).

ואם למעלה היה מפרט והולך, ובסוף השטר מוזכר הסכום הכללי — יש לתלות שטעה בחישוב הסיכום, ויש לילך אחר הפרט העליון (פסקי הרי"ד. וכן הובא בטור משמו, וכן הוא בפסקי ריא"ז).

'זאימא פריטי' — אין הכוונה לפרוטות, שהרי הן של נחושת, אלא הכוונה למעות כסף. ותרג, במקום

שהמטבע השימושית הפחותה ביותר של כסף היא דינר. ודרך התלמוד לקרוא למעשה פרוטה ולפרוטה מעה (עפ"י פסקי הרי"ד ותוס'. וע"ע במובא ברש"י ב"מ קב: ורמב"ן שם מב).

*

'... ובעוונותינו הרבים, אם בימי חכמי התלמוד אמרו רובם באבק לשון הרע, אנן מה נענין אבתרה — מאותו אבק נעשה אבן גדול, אבן נגף...
ראו כמה גדול עון לשון הרע, אפילו בעלי עבירות כדורו של אחאב, לא היה דבר שהיה בו להרשיע המלחמה כי אם לשון הרע. והטעם כי בהסתת הנחש היה נעשה להטת החרב המתהפכת לרוע ולטוב, ולכך בשמרים עקב רב מבלי לעשות, ואינם בעלי לשון הרע, ואז החרב נהפכת עליהם לטובה לעשות באויביהם נקמה, ואם תפשו מעשה נחש, אזי החרב נהפכת לרעה לעשות בהם כליה, ולכך נצחון המלחמה תלוי בלשון הרע וכל השומר פיו מלשון הרע כובש החרב המתהפכת, ולכך נאמר רוממות א-ל בגרונו וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה בגוים...
וכבר אמרו כל דיבור שיוצא מפי אדם עושה רושם. ובעוונותינו הרבים אדם מפטפט כל היום בדברים ואינו מרגיש שבכל דבר עושה רושם, עד שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין קב:) ברית כרותה לשפתים — ואיך לא ישמור אדם מבטא שפתיו על כל דבר פשע'.
(מתוך יערות דבש ח"א טו)

דף קסו

'יד בעל השטר על התחתונה' — נחלקו הראשונים ז"ל, כיצד הדין בשטר שובר שכתוב בו שפרע 'דינרין' סתם — האם לדונו כמשמעות המנימלית, וחייב לפרוע לו השאר (כן דעת הריטב"א), או להפך, יד בעל השובר על העליונה, שהרי זה שכנגדו בא להוציא ממנו, והמוציא מחברו עליו הראיה (כן נוטה דעת הרא"ה).

(וע"ע בשו"ת מהרי"ק שורש צד ד"ה 'ואשר חזרת וכתבת דאין להזכיר'. וע' במובא בב"מ יח: אודות שובר שנמצא, ספק נפל מהלוח ספק מהמלוה — האם גובים בשטר חוב, או שמא הספק בשובר מהוה ריעותא בשטר החוב).

'האשה שהיו עליה ספק חמש לידות, ספק חמש זיבות — מביאה קרבן אחד ואוכלת בנכחים ואין השאר עליה חובה' — משמע, הא קרבן אחד — חובה. ומכאן שחטאת העוף הבאה על הספק אינה רשות והתר גרידא אלא קרבן חובה היא.

ואם תאמר אדרבה, נדייק להפך מכך שאין השאר עליה חובה — שם הטעם אחר; לפי שלא נאמר דין חטאת העוף על הספק אלא במקום שמחוסר הכשר, וכמו שכתב רש"י שאף האחת בקושי התירו כו'. ואין כוונתו ז"ל שהוא איסור מדרבנן, שהרי למאן דאמר חולין בעזרה דאורייתא על כרחנו שנתחדש כאן דין גמור מן התורה [כמו שדרשו בניזיר כט.]. אלא כוונת רש"י שלא קבלנו דין זה אלא במחוסר הכשר. וכן כתב הרמב"ם [בהלכות שגגות יא] (עפ"י חזון איש — נגעים יג, ת. ויסוד לדברים ע' בתוס' ובחים סח. סד"ה אימור).